

CHƯƠNG II

TƯƠNG QUAN TRONG THẾ GIỚI CÁC NƯỚC GIÀU

Thực tế cho thấy, các nước giàu, tuy cùng sống trên một hành tinh, một thế giới, nhưng là một thế giới riêng biệt và cách biệt với các nước nghèo về nhiều phương diện. Các nước giàu thường có chung quyền lợi, giống nhau về bản chất nên có khuynh hướng tự nhiên là liên kết với nhau thành các liên minh chính trị, kinh tế hay quân sự trong thời bình cũng như trong thời chiến. Danh xưng của các liên minh được đặt tùy theo mục tiêu, tính chất chung. Sự hợp tan của các liên minh đều tùy thuộc vào quyền lợi tương đồng hay dị biệt theo không gian và thời gian.

Trong tương quan giữa các liên minh, do quyền lợi dị biệt thường đưa đến các cuộc cạnh tranh diễn ra đa dạng và cường độ khác nhau trên chính trường, thị trường quốc tế cũng như trên chiến trường trong các cuộc chiến tranh cục bộ hay chiến tranh toàn cầu. Điển hình rõ nét có thể tìm trong lịch sử cận đại. Cuộc chiến

tranh thế giới lần thứ nhất(1914-1918) là một sự cạnh tranh khốc liệt giữa các cường quốc, đã hình thành hai liên minh chính trị - quân sự để bảo vệ lợi ích nơi các thuộc địa. Khối liên minh Đức-Áo-Hung một bên và bên kia là khối đồng minh Anh-Pháp-Nga. Các liên minh này đã hình thành trong khung cảnh một cuộc đại chiến giữa các nước đế quốc nhằm phân chia lại phạm vi thống trị và ảnh hưởng, chia lại các nguồn nguyên vật liệu và thị trường thế giới. Hai mươi năm sau, thế giới chiến tranh lần thứ hai lại nổ ra(1939-1945), cũng không ngoài mục đích cạnh tranh phân chia lại thị trường thế giới. Trong khung cảnh cuộc chiến tranh này, hai liên minh đối nghịch đã hình thành: Đức-Ý-Nhật hợp thành phe Trục, Mỹ-Nga-Anh-Pháp liên kết trong phe Đồng minh. Nhưng sau khi chiến tranh chấm dứt, do quyền lợi tương đồng hay dị biệt, các liên minh cũ tan rã, hình thành hai liên minh mới trong khung cảnh một cuộc chiến ý thức hệ. Mỹ-Nhật-Anh-Pháp-Đức-Ý-Gia Nã Đại hợp thành phe tư bản chủ nghĩa đối đầu với phe xã hội chủ nghĩa gồm các nước cộng sản Nga-Tàu-các nước Đông Âu. . . Nhưng trong vòng trên dưới hai mươi năm sau thế chiến thứ hai, cũng lại vì quyền lợi, đã đưa đến nhiều mâu thuẫn trong nội bộ cả hai phe tư bản cũng như cộng sản. Pháp, Anh đã tìm cách tách ra khỏi quyền lãnh đạo liên minh của Mỹ, hình thành khối Cộng đồng Chung Châu Âu. Trong khi đó, Trung Quốc cũng muốn tách khỏi quyền lãnh đạo phe xã hội chủ nghĩa của Liên Xô, và có tham vọng trở thành một nước bá chủ khối các nước thứ ba. Quá khứ là thế, hiện tại mọi dự đoán nay đã trở thành hiện thực: Liên Xô từng được xưng tụng là “Tổ quốc Xã hội Chủ nghĩa” nay đã sụp đổ tan tành, nước Đức đã thống nhất

bằng sự ưu thắng của Tây Đức tư bản chủ nghĩa đối với Đông Đức xã hội chủ nghĩa. Châu Âu đã và đang đi đến sự hình thành các liên minh mới sau khi Liên Xô và các nước cộng sản Đông Âu tan rã. Tại Châu Á, Trung Quốc cũng đang nỗ lực hình thành các liên minh mới dưới sự lãnh đạo của mình. Đồng thời, các nước trong khối tư bản cũng đang có những hiện tượng cạnh tranh quyết liệt, đe dọa đến địa vị lãnh đạo liên minh của Mỹ. Trong tương lai, một vài liên minh mới có thể hình thành, nếu như quyền lợi giữa các nước trong liên minh hiện nay không thể điều hoà.

Theo chiều hướng đó, căn cứ vào hiện tại, với những gì đã và đang diễn ra trong quan hệ quốc tế trong thế giới các nước giàu, có thể dự đoán ở một tương lai không xa, một số liên minh mới hình thành trên sự tan rã của các liên minh cũ. Chẳng hạn Liên minh Bảy nước công nghiệp hàng đầu có thể tan rã do quyền lợi cạnh tranh không thể điều hoà. Đức có thể trở thành một cực cường trong một liên minh mới ở Châu Âu, Nhật có thể cùng Trung Quốc và một số nước giàu Châu Á thành lập Liên minh Châu Á. Lúc đó Mỹ có thể sẽ kết hợp với Gia Nã Đại, Anh Quốc thành một liên minh mới. Trong khung cảnh này, thế giới có thể sẽ hình thành ba trung tâm quyền lực có sức khuynh đảo và định hướng phát triển thế giới trong nhiều thập niên đầu thiên niên kỷ thứ ba.

Như vậy, khi quansát tương quan quyền lực giữa các nước trong một liên minh, nếu có một nước chiếm ưu thế, có sức khuynh đảo và định hướng phát triển cho liên minh thì đó là một cường quốc cực (cực cường). Nếu quyền lực phân tán giữa các nước thành viên,

nghĩa là không có nước nào bá chủ được liên minh, thì mỗi nước có thể là một cực cường. Nếu vận mạng thế giới được định đoạt do một trung tâm quyền lực với một cực cường duy nhất đóng vai bá chủ, thì đó là hình thái của một thế giới độc cực. Nếu vận mạng thế giới này do hai trung tâm quyền lực nắm giữ với hai cực cường, thì đó là hình thái của một thế giới lưỡng cực. Và sau cùng, chiều hướng vận động của thế giới chịu tác động và định hướng cùng lúc của nhiều cực cường, với nhiều trung tâm quyền lực khác nhau, thì nhân loại đang sống trong hình thái của một thế giới đa cực.

Nhìn lại lịch sử bang giao quốc tế, dường như thế giới độc cực thật hiếm hoi, đa cực thì nhiều hơn lưỡng cực. Thuở xa xưa, nếu ở phương Tây có một đế quốc La Mã hùng cứ một phương (đầu kỷ nguyên Tây lịch), thì ở phương Đông cũng có đế quốc Mông Cổ hùng mạnh thống trị một cõi (đầu thế kỷ 13). Sau này, khi chủ nghĩa tư bản hình thành và phát triển ở một số nước phương Tây, đã nổi lên một số cực cường cạnh tranh nhau đi xâm chiếm thuộc địa, từ châu Á đến châu Phi, từ châu Mỹ đến châu Đại Dương. Đó là các cực cường Anh, Pháp, Tây Ban Nha và Bồ Đào Nha, với quyền lực nghiêng ngửa đã chia nhau khai thác các thuộc địa. Thế chiến thứ nhất đã nổ ra như hậu quả tất nhiên của cuộc cạnh tranh quyền lợi trong một thế giới đa cực. Bởi vì, mặc dù chiến tranh đã hình thành hai liên minh đối nghịch, nhưng không có cường quốc nào bá chủ. Do đó vận mạng thế giới hầu như được định đoạt bởi tất cả các thành viên của các liên minh. Thế giới trong khung cảnh ấy là một thế giới đa cực. Cho đến thế chiến thứ hai chấm dứt, hình thái thế giới đa cực vẫn còn tồn tại, vì quyền lực nghiêng ngửa giữa các nước thành viên

trong cả hai phe Đồng Minh cũng như phe Trục. Nhưng sau thế chiến, tình hình đã đổi khác, hai cường quốc trong phe thắng trận là Mỹ, Nga đã tách ra thành lập hai liên minh mới và nắm quyền bá chủ hai liên minh ở thế đối đầu. Mỹ đứng đầu khối tư bản, Nga lãnh đạo khối cộng sản, hình thành hai trung tâm quyền lực khuynh đảo thế giới. Thế giới sau chiến tranh và nhiều thập niên sau đó (1945-1989) là một thế giới lưỡng cực, với hai cực cường Mỹ, Nga. . . Tuy nhiên, ngay trong hình thái thế giới lưỡng cực này đã manh nha mầm mống một thế giới đa cực sẽ hình thành trong tương lai.

Thật vậy, chỉ vài thập niên sau thế chiến thứ hai, một số cường quốc cũ như Anh, Pháp, Đức, Nhật . . vốn kiệt quệ trong chiến tranh đã phục hồi nhanh chóng. Đáng lưu ý là hai nước Đức, Nhật là những nước từng là đồng minh trong phe gây chiến, bị thiệt hại nặng nề nhất, nhưng đã vươn lên nhanh nhất và trở thành hai cực cường mới có sức cạnh tranh nghiêng ngửa với hai cực cường Mỹ, Nga. Như vậy, có thể nói sau khi Liên Xô và các nước cộng sản Đông Âu sụp đổ, một thế giới đa cực đã và đang hình thành. Nhưng cũng có nhận định cho rằng sau khi cực cường Liên Xô tự huỷ, cực cường Mỹ nắm quyền bá chủ, thế giới là độc cực. Tuy nhiên, theo nhận định cá nhân, chúng tôi nghĩ thế giới trong thời hậu cộng sản là thế giới đa cực. Bởi vì như đã trình bày ở trên, bên cạnh sức mạnh Hoa Kỳ, còn có những sức mạnh khác chia sẻ quyền lực có sức khuynh đảo và định hướng thời đại. Ngoài bảy nước kỹ nghệ hàng đầu, Trung Quốc dù không phải là một nước giàu nhưng có đủ mạnh để được coi là một cực cường. Nói cách khác, sự vận động và chiều hướng

phát triển thế giới tương lai đang nằm trong tay của ít nhất ngũ cường: Mỹ, Nhật, Đức, Nga, Trung Quốc.

Mặt khác, cũng trong tương quan quyền lực giữa các nước giàu trong một liên minh, ở bất cứ hình thái thế giới nào (độc cực, lưỡng cực, đa cực), sức mạnh có thể không đồng đều, song các thành viên đều có ảnh hưởng qua lại mà vẫn có được độc lập, chủ quyền và bình đẳng (khác với tương quan giữa nước giàu và nghèo). Vì lợi ích chung và riêng, các thành viên trong khối liên minh đều sử dụng quyền lực để đạt các mục tiêu chung và riêng. Do đó chiều hướng thế giới tương lai mà các cực cường đang cùng nỗ lực tiến tới là thiết lập cho được **Một Nền Trật Tự Kinh Tế Quốc Tế Mới** hay là **Một Hệ Thống Kinh Tế Thế Giới Mới** trong tương quan giữa các nước giàu với nhau và giữa họ với các nước nghèo.